

En riktig kvinna

En studie om traditionell kvinnlig genusidentitet, vad som
befäster den samt kvinnans roll inom staten och nationen

Abstract

This thesis is an attempt to understand how the traditional female gender identity is constructed and what kind of structures that are maintaining it. I also study how this identity is reflected in young women's conception of themselves and in their views upon whether they should sign in to the military service or not.

The theoretical framework that I use mainly consists of theories about gender construction, male dominance and the woman's role in the nation-state. The purpose of using this theoretical approach is to illustrate that the traditional female gender identity consists of characteristics that are in opposition to the male ones. The woman should be weaker, less aggressive and more caretaking than men- in sum she is defined as the Other. The structures that constructs this identity is the male dominance, also known as the gender system and the patriarchy.

This traditional female gender identity and citizenship role that historically has been allotted to women in the nation-state is still today very vivant in Sweden and is reflected in the fact that the military service is optional for women. Certain parts of this identity is also reflected in the young women that I interview, in their sense of probably not fitting in to the military service, because of their sex and the characteristics discussed above, that are associated with it.

Keywords: Traditional Female Gender Identity, the Other, Women's role in the State and Nation, Patriarchy and Military Service.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
2	Problemområden och syfte	2
3	Metodologiska utgångspunkter	4
4	Teoretisk diskussion, inledning	8
4.1	Kvinnlig traditionell genusidentitet.....	8
4.2	Den manliga dominansen	11
4.3	Kvinnans roll i staten och nationen	15
5	Värnplikten i Sverige	21
6	Analys av samtalsintervjuer, inledning	23
6.1	Kvinnlig genusidentitet	23
6.2	Genusidentitet och värnplikt	26
7	Avslutande diskussion	30
7.1	Förslag till fortsatt forskning.....	32
8	Referenser	33
8.1	Intervjuer	34

Bilaga 1

1 Inledning

I dagens svenska samhälle finns det en relativt utbredd och spridd uppfattning om att Sverige är ett av världens mest jämställda länder och att könsskillnaderna därmed är av ringa vikt; det skall inte spela någon roll huruvida du föds till man eller kvinna, förväntningarna är ungefär desamma för män som för kvinnor och samma möjligheter existerar för båda könen. Jag vill hävda att detta endast är en del av verkligheten, fortfarande existerar det skillnader i förväntningarna som erfars på unga kvinnor och mäns genusidentitet, samt även i vilken roll de båda könen faktiskt antas spela i den svenska staten och nationen. Ett område där staten fortfarande i allra högsta grad skiljer kvinnor och män åt är värnpliktstjänstgöringen. Det existerar i Sverige idag en så kallad allmän värnplikt för män, medan detsamma inte gäller för kvinnor, vars eventuella deltagande i försvarsmakten är på helt frivillig basis.

Jag har således med utgångspunkt i dessa funderingar och betraktande av den faktiska verkligheten, för avsikt att i min studie undersöka hur den traditionella kvinnliga genusidentiteten kan förstås, samt vilka samhälleliga maktstrukturer som befäster den och vad som varit kvinnans roll inom staten och nationen. Den kvinnlig traditionella genusidentiteten förmodar jag även är en identitet som trots alla framsteg i jämlikhetens namn fortfarande återspeglar sig i unga kvinnor som går sista årskursen på gymnasiet funderingar om att göra eller inte göra värnplikten.

2 Problemområden och syfte

Jag avser undersöka hur den kvinnliga genusidentiteten konstrueras, hur kvinnan ses som den andra i förhållande till mannen och hur den traditionella kvinnliga genusidentiteten härmed avskiljer sig från mannens traditionella genusidentitet. Detta avspeglar sig även i en differentierad medborgarskapsroll och plats i staten och nationen, och det område jag avser undersöka är den svenska värnplikten, som i Sverige är allmän för män, men inte för kvinnor. De problemområden jag avser besvara är således följande:

- Hur kan den traditionella kvinnliga genusidentiteten förstås och vilka samhälleliga maktstrukturer befäster den?

Denna frågeställning besvaras med hjälp av den tillgängliga litteraturen angående den kvinnliga genusidentitetskonstruktionen, den manliga dominansen i form av patriarkatet och kvinnans plats i staten och nationen. Eftersom kvinnans plats i den svenska staten bland annat skiljer sig på den punkten att de inte är allmän värnplikt för kvinnor, kommer intervjuer med unga kvinnor som går sista året på gymnasiet att användas som illustrerande exempel och nästkommande följdfråga utkristalliseras:

- Hur återspeglar sig den traditionella kvinnliga genusidentiteten i svenska unga kvinnor som går sista årskursen på gymnasiet, funderingar kring att utföra eller inte utföra värnplikten?

Mitt syfte med att besvara dessa båda frågeställningar är att belysa att den traditionella kvinnliga identiteten såsom den formeras i samspel med vårt patriarkala samhälle, skiljer sig från mannens och kvinnan därmed tilldelas rollen som den Andra med vissa ideala egenskaper. Denna Andras främsta kännetecken är att hon är underordnad mannen och erhåller en annan identitet och en differentierad medborgarskapsroll att spela i samhället. Denna traditionella kvinnliga genusidentitet kan återspeglas i kvinnan så att hon agerar i enlighet med de förväntningar och föreställningar som finns i vårt samhälle, som till sin natur är formerat enligt en maktbalans som befäster detta, den manliga dominansen även kallat patriarkatet eller genussystemet. Även denna manliga dominans som befäster de specifika könsrollerna belyses i min studie. I dessa föreställningar och förväntningar ingår bland annat även en specifik plats i staten och en differentierad medborgarskapsroll som i Sverige idag illustreras genom att den så kallade ”allmänna” värnplikten till sin karaktär endast är allmän för ena halvan av befolkningen, nämligen männen (något som också kan diskuteras huruvida så fortfarande är fallet, men denna fråga faller utanför denna undersöknings ramar).

Jag vill explicit visa på denna specifika Andra identitet hos kvinnor, och om och i så fall med vilka föreställningar den tar sig uttryck hos de unga kvinnor i gymnasiet som jag intervjuar.

Unga kvinnor kan och har av den svenska försvarsmakten under de senaste åren alltmer intensivt med olika reklamkampanjer och dylikt börjat uppmuntras att ändå söka sig till att genomgå värnpliktsutbildning, men samtidigt finns hos många de traditionella föreställningarna om den kvinnliga identiteten kvar i vårt samhälle. Jag förmodar att dagens unga kvinnor fortfarande känner ett tryck från både sig själva och från dem runtomkring dem, att till viss del förväntas agera i enlighet med hur den traditionella kvinnliga genusidentiteten föreskriver. I denna könsroll ingår inte som en komponent att försvara sitt land eller tillägna sig de företrädes tillskrivna manliga traditionella identitetsdrag som uppmuntras inom värnplikten, såsom aggressivitet och tävlingsinriktning.

Således är av intresse att undersöka både hur den traditionella genusidentiteten kan förstås och vilka samhälleliga maktstrukturer som befäster den. Det är även av vikt att undersöka huruvida mitt antagande angående om det är just den traditionella kvinnliga genusidentiteten som återspelar sig i föreställningarna hos de unga kvinnor jag intervjuat, i deras funderingar kring att utföra eller inte utföra värnplikten.

3 Metodologiska utgångspunkter

Metodologiskt besvaras den inledande frågeställningen i min studie; hur kan den kvinnliga traditionella kvinnliga genusidentiteten förstås (och vilka samhälleliga maktstrukturer befäster den), inom ramen för den teoretiska diskussionen med hjälp av adekvat litteratur som rör den kvinnliga traditionella genusidentiteten samt hur den kan förstås.

Inom forskningen kring just kvinnan och hennes identitet och även inom feministisk forskning är det möjligt att urskilja två distinkta huvudfrågor eller ontologiska synsätt som präglar debatten, nämligen konstruktivism och essentialism. Den konstruktivistiska ansatsen, vilken jag valt som utgångspunkt för min studie, kan som bäst utmana de essentialistiska idén om att en individ kan ha en enskild, oproblematisk och harmonisk identitet (Calhoun 1998:13). Således är den konstruktivistiska ansatsen den enda tänkbara för min studie, då jag anser att identitet är en ständig process vilken oupphörligt och ibland med vånda för individen omskapas och definieras i individen. Identiteten är inte något som är en gång för alla fastställd, utan istället omformas den ständigt och konstrueras om i den kulturella och sociala kontexten och i interaktionen i mellanmänniska relationer (Kinnvall 2003:11-12) Individen är ej heller oberoende av den kontext denna vistas och dennas identitet och kontexten påverkar varandra ömsesidigt. I en konstruktivistisk anda utvecklades genus som begrepp för att bekämpa den essentialistiska, biologiskt deterministiska naturaliseringen av könsskillnaderna i identiteten. Visserligen förhåller det sig på så vis att det kvinnliga könet är underordnat det manliga i stort sett hela världen, men det existerar inget i vår biologi eller essens som förutbestämmer denna dominans av det manliga könet (Carlsson Wetterberg 2001:18-19). Istället vill jag i likhet med Beauvoir, Butler och andra konstruktivistiskt inriktade forskare i min studie ta min utgångspunkt i att kvinnors underordning har kontextbundna sociala och kulturella orsaker. Dock får man inte glömma att samtidigt kan en mer traditionell syn på genusidentitet också innebära att kvinnan skall tillägna sig de egenskaper som till en del sammanfaller med de essentialistiska, nämligen att kvinnan skall vara svagare, mindre aggressiv och lämpligtvis koncentrerar sig på den reproduktiva sfären i samhället, vilket inte nödvändigtvis för den skall innebära en essentialistisk utgångspunkt. Jag har i denna studie ej för avsikt att fördjupa mig i mer renodlat utvecklingspsykologiskt orienterade teorier kring hur individens genus uppstår. Inte heller behandlar jag de mångfacetterade olikheterna bland kvinnor (till exempel i fråga om etnicitet eller klass) och den effekt det har på genus, utan koncentrerar mig endast på vad jag valt att benämna den traditionella kvinnliga genusidentiteten.

Jag förflyttar mig därefter från mikro till makro nivån min studie när jag fortsätter att besvara min första frågeställnings andra del; (hur kan den kvinnliga

genusidentiteten förstås), och vilka samhälleliga maktstrukturer befäster den? I detta avsnitt undersöker jag kvalitativt med hjälp av den i mitt tycke mest relevanta forskningen inom området, vad som befäster den kvinnliga genusidentiteten, det vill säga begreppen genussystemet, patriarkatet och slutligen den manliga dominansen vilket är Bourdieus försök att komma ifrån indelningen mellan mikro och makro nivån. Inom ramen för patriarkat diskussionen gör jag avgränsningen att ej diskutera de äldre männens dominans över andra yngre män, utan kommer att koncentrera mig på mäns dominans över kvinnor, och ej heller den utvecklingslinje inom patriarkatteorierna som har försökt utveckla en teori om patriarkatet som ett system som existerar jämsides med kapitalism, då dessa utvecklingslinjer befinner sig utanför min undersöknings syfte. Därefter belyser jag vilken roll kvinnan traditionellt har erhållit inom staten och nationen, och vilken implikation detta har på den nuvarande medborgarskapsrollen i Sverige, där kvinnan inte såsom mannen behöver utföra allmän värnplikt.

Därefter belyses i en empirisk del hur den Svenska värnplikten ser ut som del av den samhälleliga institutionen försvarsmakten i Sverige, vilken till sin natur är en institution där män utgör normen och kvinnor undantagen, och belysa just kvinnors roll inom denna institution.

Den andra frågeställningen i min studie; hur återspeglar sig den traditionella kvinnliga genusidentiteten i svenska gymnasietjejjers funderingar kring att göra eller inte göra värnplikten, kommer att besvaras med hjälp av fem stycken kvalitativa samtalsintervjuer om och i så fall hur denna genusidentitet återspeglas hos unga kvinnor som går sista årskursen på gymnasiet, och således står inför detta val vilket frågeställningen beaktar. Jag har vidare inte för avsikt att dra några generella slutsatser ur mina intervjuer, utan de bör betraktas som specifika exempel.

Min intention är att tolka de svar jag uppnår genom intervjuerna med hjälp av de slutsatser jag dragit i min teoretiska diskussion. Intervjumaterialet kommer således inte allena att vara det jag besvarar mina problemställningar med, utan dessa kommer även att besvaras med hjälp av den adekvata litteraturen som använts i studien.

Valet att begagna sig av kvalitativ metod härrör sig ur det faktum att det torde vara ett bättre val när det handlar om komplexa frågor såsom hur någon uppfattar sin egen identitet, då man måste försöka gå mer på djupet, och inte kan lita till exempelvis på förhand uppgjorda endimensionella enkätfrågor. Jag har därför i min intervjustudie använt mig av strukturerade men flexibla och formbara samtalsintervjuer, i enlighet med Petersson rekommendation (Petersson 2003:44). I studier som avser att beakta frågor som rör identitet, är det mindre meningsfullt att använda sig av helt fasta frågealternativ med en fixerad ordningsföljd. Detta på grund av att kontexten är situationsbunden och således innehåller en inneboende dynamik som ändrar sig vid varje intervjutillfälle, och som man som intervjuare bör ta vara på för att få fram en så rättvisande bild som möjligt. Jag avser dock ha olika teman som jag ber intervjupersonen utveckla sina tankar om, för att sedan gå in på mer specifika problemformuleringar. Exempel på frågor under intervjuteman som identitet och identitet och värnplikt, är vad de intervjuade tänker om kvinnlighet som begrepp, om de själva anser sig vara kvinnliga, om de skall utföra

värnplikten och om det finns förväntningar på dem att göra den (Se Bilaga 1). Därefter kan mer specifika frågor presenteras, i enlighet med de olika temana. Dessa frågor har vilket jag tidigare nämnt varit något annorlunda ut vid varje intervjutillfälle, och vidare har olika följdfrågor ställts beroende på vad den som intervjuat har svarat och hur samtalet har utvecklats.

Detta intervjutillvägagångssätt har använts för att underlätta att få fram intervjupersonens egna opinioner, och ett försök att inte tillåta mig själv som intervjuare styra svaren i en viss riktning i alltför hög grad. Naturligtvis är jag medveten om att i en intervjusituation är det omöjligt att inte alls påverka intervjupersonen, då själva intervjusituationen till sin natur alltid är ett samspel mellan den som intervjuar och den intervjuade (Petersson 2003:44-47, Alvesson & Deetz 2000:165-166). Det viktiga är att jag som författare av en studie förblir medveten om denna interaktion, och att mina utgångspunkter och värderingar kan avspeglas i den intervjuades svar, även om jag så långt som möjligt sökt att undvika detta. Detta har även skett genom att använda mig av begripliga frågor, utan för svåra ord, eller en för akademisk universitetaktig jargong (Esaiasson & Gilljam & Oscarsson & Wängnerud 2003:272-272). Jag har även bemödat mig om att möta de intervjuade med tillbörlig respekt, då det varit intressant att erfara andra personers åsikter och värderingar, även om jag inte alltid själv hållit med i det som sagts (Liedholm 1999:178-179). Vidare har icke ledande frågor och så neutrala formuleringar så långt det är möjligt Jag tycker även att jag i min studie har lyckats med att påvisa att vissa begrepp som av de intervjuade egentligen skulle kunna fyllas med innehåll enbart utifrån en helt individuell föreställning om vad det innebär, exempelvis vad kvinnlighet är för dem själva, har vissa gemensamma beröringspunkter som återkommer i många av intervjuerna.

Urvalet av mina intervjupersoner har skett slumpvis genom att de som var intresserade när jag presenterade ämnet kortfattat i en klass som anmälde sig och blev intervjuade. De blev slutligen fem stycken från en samhällsvetarklass på Latinskolan i Malmö. Mina intervjupersoner är alla anonyma, då det var ett viktigt incitament för dem att ställa upp på intervjuerna överhuvudtaget och för att få en mer riktig opinion än vad som annars kanske skulle ha varit fallet. Därför är samtliga namn i intervjuerna fingerade. Jag har inte för avsikt att i denna studie även beakta mina intervjupersoners klass- och etnicitets tillhörighet mer än att uppmärksamma att det fanns både etniskt infödda svenskar och de med annan etnisk bakgrund. Deras klasstillhörighet kan jag inte spekulera i mer än att det faktum att samtliga gick ett studieförberedande gymnasieprogram tyder på att de i alla fall hade för avsikt att någon gång fortsätta studera, vilket enligt undersökningar av vilka som faktiskt studerar vidare är en tendens som tydligast finns bland med över- och medelklass bakgrund, men ej spåras så tydligt bland arbetarklassungdomar. Jag upplevde vidare de intervjuade som verbala och engagerade och i viss mån medvetna om vad som kanske var det enligt dem politiskt korrekta svaret på mina frågor, vilket kan ha påverkat dem att svara mer i termer att de var opåverkade av hur en kvinna har förväntats vara, något som inte alltid visade sig stämma i alla avseenden när vi fördjupade oss i intervjutemana.

Mitt primärmaterial i studien innefattar de intervjuer jag utfört med unga kvinnor som går sista årskursen på gymnasiet. Dessa intervjuer kommer som

beskrivits ovan att kombineras med ett sekundärmaterial som är den i mitt tycke mest relevanta och forskningsmässigt erkända litteratur jag kunnat finna angående kvinnlig genusidentitet, den manliga dominansen samt kvinnans plats i staten. Även skriftalster om just den svenska värnplikten, tanken bakom den och hur detta efterlevs i praktiken kommer att finnas med i min studie för att ge förankring och bakgrund till mitt ämne. Vidare behandlar jag litteratur angående kvalitativ metod och då företrädesvis den med fokus på intervjustudier som arbetsverktyg.

Mitt Internet material är uppgifter som jag hämtat från den svenska försvarsmaktens olika hemsidor, dels en sida där de beskriver sin verksamhets alla delar och där olika jämställdhetsdokument återfinns, och dels en sida som riktar sig specifikt till den som skall genomgå värnpliktjänstgöring, och dels ett tal som Håkan Syrén, Sveriges överbefälhavare höll på organisationen Folk och Försvars rikskonferens 2004 som fanns på nämnda organisations hemsida. Jag är medveten om att detta endast är försvarsmaktens egen beskrivning av sin verksamhet och sin målsättning och att den därigenom kan ha tendenser att vara partisk till sin natur. Men jag bedömer det ändå som att den är den trovärdigaste källan till en empirisk beskrivning utav värnplikten och just kvinnor inom värnplikten i Sverige och vilka mål man strävar emot. Detta då man även tar upp de problem och svårigheter som funnits för just den kvinnliga målgruppen inom försvaret och värnplikten, och inte ignorerar detta relativt välkända faktum. Två andra Internetkällor har använts i denna studie, och det är officiella hemsidor vilka behandlar två inflytelserika svenska kvinnor som har haft pacifistiska åsikter, Fredrika Bremer och Ellen Key.

Det är även slutligen av vikt att framhålla att min egen positionering ifråga ämnena jag behandlar inte kan sägas vara objektiv, utan att jag snarare har en subjektiv grundsyn som är normativt färgad av mina egna uppfattningar som feminist. Feminist definieras här som en person som anser att världen idag inte är jämställd men att den bör bli det, och att män och kvinnor oberoende av förväntningar på deras kön eller genus bör kunna ägna sig åt vad de själva vill och tillägna sig de egenskaper som är i samklang med deras önskan och personlighet, utan att fördenskull bli negativt dömda eller diskriminerade på grund av detta. Naturligtvis är det min målsättning att jag trots denna subjektiva grundsyn samtidigt inneha ett så vetenskapligt förhållningssätt som möjligt till de teorier och den empiri som behandlas.

4 Teoretisk diskussion, inledning

I mitt teoretiska resonemang har jag för avsikt att presentera en diskussion och problematisering av olika författare som studerat den kvinnliga traditionella genusidentiteten, den manliga dominansen, kvinnans roll i staten och nationen. Ett antal olika begrepp kommer i denna diskussion att dryftas såsom genusbegreppet kvinnlig genusidentitet, kvinnan som den andra, könsroller, patriarkatet som samhällssystem, medborgarskap, kvinnans plats i staten och nationen. Olika författares åskådning angående dessa begrepp presenteras för att uppnå en mer heltäckande bild. För att erhålla en mera överblickbar struktur på dessa vittomfattande föreställningar har jag vidare indelat min diskussion där jag avhandlar dessa i tre olika avsnitt som jag döpt till; kvinnlig traditionell genusidentitet, den manliga dominansen samt kvinnans plats i staten och nationen.

Denna avsnitts uppdelning har dock inte lätt låtit sig göras, då de begrepp de jag behandlar i mångt och mycket överlappar och även till viss del likaså förutsätter varandra. Men i enlighet med min uppfattning är denna uppdelning trots allt erforderlig för att underlätta perspektivet och även om jag är medveten om att det ingalunda är den enda tänkbara uppdelningen, har begreppen passats in i de avsnitt där de enligt mig främst är hemmahörande.

4.1 Kvinnlig traditionell genusidentitet

I detta avsnitt kommer den specifika kvinnliga genusidentitetsformationen att mer ingående behandlas och min första frågeställning att besvaras, med fokus på den första delen;

- Hur kan den traditionella kvinnliga genusidentiteten förstås (och vilka samhälleliga maktstrukturer befäster den)?

Jag avser därmed att börja med att introducera genusbegreppet och dess historiska bakgrund då detta är ett av de mest grundläggande begreppen för att förstå identitetsformation, för att därefter presentera den kvinnliga genusidentiteten som sådan, könsroller och vad detta innebär.

Ordet *gender* började användas inom den anglosaxiska kvinnoforskningen under 1970-talet. Termen *gender* som forskare i Sverige har valt att benämna genus, kommer från just det latinska ordet *genus* som innebär härkomst, art, slag, släkt, stam, eller kön (Hirdman 2001:11).

Den som först införde begreppet *gender* som begrepp i forskningen var Robert Stoller, en amerikansk psykoanalytiker som under 1960-70 talet forskade om människor med oklar könsidentitet. Det var från honom som amerikanska och brittiska feminister på 1970-talet hämtade begreppet, och alltsedan dess har det

varit en grundläggande del av den feministiska teoribildningen (Carlsson Wetterberg 2001:19-20). Idag kan genus beskrivas och förstås på en mängd skiftande sätt, vilket i sig speglar en det ansenliga intresset som funnits för begreppet. Genusbegreppets historia kan även sägas börja innan Stoller definierade termen, i och med den franska filosofen och existentialisten Simone de Beauvoirs berömda utlåtande ”Man föds inte till kvinna, man blir det”, nämligen år 1949 när boken *Det andra könet* gavs ut. Ett utlåtande vilket av många tolkats såsom en första indirekt formulering av just genusbegreppet. Beauvoirs påstående kan nämligen tolkas på så vis att de så kallade ”kvinnliga” och ”manliga” egenskaperna och beteendena inte är inte något av naturen givet eller medfött, utan istället något som skapas och produceras, vilket är genus. Beauvoir beskriver hur kvinnan alltid ses som en negativ motpol till mannen, som den Andra. En kvinna ses nämligen aldrig endast som sig själv, som det subjekt hon faktiskt är, som människa, vilket mannen gör, utan först och främst som sitt kön, nämligen kvinna. Beauvoir dekonstruerar därmed begreppet *kvinna* och drar som slutsats att den så kallade ”riktiga kvinnan”, det vill säga en kvinna som innehar alla de egenskaper som begreppet förknippas med i vår kultur, de facto inte existerar annat som en föreställd idealbild i det patriarkala samhällets ideologi.

Istället är det som ses som naturliga kvinnliga egenskaper är i själva verket endast en social konstruktion utifrån dessa förväntningar, vilka kvinnan i de flesta fall anstränger sig för att försöka leva upp till. Från barndomen socialiseras flickor till att tillägna sig egenskaper och beteenden som anses passa ihop och vara sammankopplade med det kvinnliga könet, egenskaper som tillika står i dikotomi med de manliga egenskaperna och beteendena. Kvinnan förväntas således av samhället och även av sig själv tillägna sig egenskaper såsom exempelvis inaktivitet och behagfullhet (Beauvoir 2002: 325). Individens genus handlar således om att genus används som en betäckning på vissa karakteristiska icke-kroppsliga men ändå könstypiska egenskaper hos individen, som medför att personen kategoriseras såsom manlig eller kvinnlig. Det handlar således om *likheter* mellan individer av samma kön och *skillnader* mellan individer av olika kön. Traditionella och stereotypiska mentala och beteendemässiga egenskaper som i en socialt och kulturellt västlig kontext brukar räknas till de kvinnliga är exempelvis att vara omhändertagande och relationsinriktad, att ofta le, att vara stödjande, att uppfattas som ofarlig och icke-aggressiv, att springa med små steg, uppfatta sig såsom mycket svagare än en man och ha delvis rörelsehindrande kläder (Carlsson Wetterberg 2001:28-30). Dessutom är kvinnan enligt denna schablon ljuv, god, tyst, blyg, ömsint och ömtålig och ha till uppgift att behaga, ofta genom sitt utseende. Dessutom är hon alltid en god omhändertagande moder, vilket är ett grundtema i den traditionella kvinnliga genusidentiteten (Hirdman 2001:36-38). De stereotypiskt manliga egenskaperna och beteenden i samma kontext kan på motsvarande sätt exempelvis vara; att bete sig rationellt och praktiskt, att vara mer snar till att använda sig av aggressivt beteende och att oftare ha kortklippt hår än kvinnor. Styrka och att producera snarare än reproducera räknas även till dessa egenskaper. Detta genus är både konstruerat och samtidigt kontextberoende, och den sociala kvinnliga underordningen är inte

något naturgivet eller biologiskt betingat (Hirdman 1998:51, Hirdman 2001:50-51). Detta antagande baseras på att genus har visat sig variera kulturellt, det som anses såsom specifikt kvinnligt i en viss kultur, är snarare definierat såsom varandes något karakteristiskt manligt i en annan. Likaså har det som ansetts som typiskt manligt eller kvinnligt visat sig förändras inom samma kultur beroende på tidsepok, exempelvis ansågs det exempelvis under 1600-talets Sverige manligt att visa sina känslor genom att gråta, vilket sedan inte är en egenskap som kan räknas som förknippad med den traditionella dominerande manligheten (Ekenstam 1998:42).

Till individens genus räknas även begreppet *genusidentitet*, vilket innebär individens föreställningar om sig själv som tillhörande det ena könet, vilket ger en kontinuitet genom skiftande situationer genom livet. Den subjektiva uppfattningen om kön betonas i detta begrepp (Eliasson 1991:120). Även det som kallas *könsroll* ingår i individens genus, och med detta menas individens från omgivningen införlivade förväntningar på hur hon eller han skall uppträda beroende på vilket kön individen tillhör. Vidare ingår i genusidentiteten individens förväntningar på hur andra personer skall uppträda beroende på vilket kön de tillhör, till exempel att i en västlig kulturell och social kontext förvänta sig att kvinnor oftare bär kjol än män, och att reagera (positivt eller negativt) om någon bryter detta könsrollsmönster (Carlsson Wetterberg 2001:30). Könsroller och genus är således någonting som "görs", snarare än någonting som "är" och könsroller har betydelse för både individens attityder, intressen, normer och uppträdande (Eliasson 2001:126). Begreppet genus kan vara vad vi menar med både manligt och kvinnligt, men båda dessa begrepp är samtidigt föränderliga tankefigurer som ger upphov till vissa specifika sociala praktiker (Hirdman 1998:50-51). Detta att genus "görs" eller skapas har även av Judith Butler kallats "*acts of gender*" det vill säga att genus endast är vad man föreställer sig att det skall vara, och det skapas genom de föreställningar man har och de praktiker man utövar. På så vis är genus ständigt i konstruktion. Butler menar att det de facto inte existerar någon genusidentitet bakom de uttryck genom vilka de framställs av aktören. Således är identiteten hela tiden performativt konstituerad genom just de uttryck som sägs vara dess resultat. Det traditionellt kvinnliga eller manliga existerar således inte någon annanstans än i våra föreställningar och uttryck angående dessa (Butler 1999:33).

Jag anser avslutningsvis att denna diskussion om att könen tilldelas olika egenskaper som de förväntas tillägna sig genom "*acts of gender*", är mycket givande att beakta när man diskuterar kring genus. Detta eftersom diskussionen lyfter fram att genus är något som ständigt skapas och omformuleras av oss själva, att det är kategorier som upphör att existera i samma ögonblick som vi slutar upprepa dem. Det är även intressant att samhället upprätthåller ett isärhållande, en dikotomi mellan manligt och kvinnligt och att det är genom denna differentiering kvinnan i samhället har tilldelas rollen som den underordnade Andre. För att knyta ihop denna diskussion samt vidareutveckla Beauvoirs kända påpekande att man inte föds till kvinna utan blir det, menar jag att man visst föds till det kvinnliga biologiska könet, men den traditionella kvinnliga genusidentiteten är något kvinnan utvecklar i samspel med den kultur och den sociala kontext hon befinner sig i.

4.2 Den manliga dominansen

I detta avsnitt tar jag upp en problematik som redan har berörts en del i avsnitt om genusidentitet och könsroller, nämligen kvinnors underordning i samhället. Det som belyses är de maktstrukturer och maktmekanismer som bibehåller och befäster dessa föreställningar och som grundar sig i mäns dominans över kvinnor. Jag kommer här således att besvara min första frågeställnings andra del;

- (Hur kan den kvinnliga traditionella kvinnliga genusidentiteten förstås) och vilka samhällsliga maktstrukturer befäster den?

Olika forskare har definierat dessa samhällsliga maktstrukturer och denna grundläggande dominans på differentierade vis, och även benämnt den olika, med varandra närbesläktade begrepp. Emellertid kommer jag här endast att belysa de i mitt tycke mest relevanta för min undersökning, nämligen Yvonne Hirdmans genussystem, ett antal olika synvinklar på patriarkatet samt den maktstruktur som Pierre Bourdieu helt enkelt benämner den manliga dominansen.

Den maktstruktur som befäster genus är vad Hirdman kallar genussystemet, vilket består utav ett nätverk av föreställningar, processer och fenomen. Genom sin interrelation ger dessa i sin tur upphov till ett slags mönstereffekt och regelbundenheter, vilket kan beskrivas såsom en ordningsstruktur för just kön. En naturlig dynamik präglar denna ordningsstruktur (Hirdman 1998:51). Maktmekanismen genussystemet vilar vidare enligt Hirdman på två olika slags logiker, för det första dikotomin angående det manliga och kvinnliga *isärhållande*, och för det andra just det hierarkiska existerande förhållandet att i vårt samhälle är det mannen som är *normen* för vad som betraktas som normalt. Normen om det manliga legitimeras just genom detta isärhållande och en dikotomi av det manliga och det kvinnliga, där det manliga står för en positiv värdeladdning och det kvinnliga för en negativ. Detta tar sig uttryck exempelvis i föreställningen om det manliga och det kvinnliga samt genom den differentierade arbetsfördelningen mellan de båda könen. Vidare kan just genus förstås i olika nivåer vilka kontinuerligt reproducerar dels de rådande föreställningarna och dels strukturen. Dessa särskiljda nivåer är; kulturell avlagring, social integration samt socialisering. Inom genussystemet kan detta förstås som att den kulturella avlagringen innehåller de tankefigurer och föreställningar vilka existerar angående genus, social integration kan förstås som institutioner, artefakter och arbetsindelningen mellan könen. Slutligen finns nivån angående den sociala integrationen, vilket innebär den direkta inläringen till att formeras som pojke eller flicka, man eller kvinna (Hirdman 1998:52).

Samtidigt existerar det på samtliga tre nivåerna vad Hirdman benämner *genuskontrakt* emellan de båda könen. Kontrakten kan förstås som de ömsesidiga osynliga föreställningarna om hur exempelvis relationen mellan man och kvinna bör vara, men de existerar även abstrakta genuskontrakt om könets interaktion på den sociala integrationsnivån, institutionernas, arbetsdelningens nivå och slutligen på den tredje nivån, socialiserings- eller individnivån. Dessa genuskontrakt reproduceras mellan generationerna och genussystemet är den process som via denna upprepar förloppet av segregering mellan könen och tillika det manliga

könets företrädare (Hirdman 1998:54, Hirdman 2001:84). Detta innebär att det manliga könet har ett större inflytande över den del av strukturen som utgörs av normer, värderingar och idéer.

Dock är en förändring eller en utbrytning ifrån genussystemets reproducerande struktur möjlig för aktören, om fokus fästs på könets likhet och ej enbart på dess olikhet. Detta eftersom vi alla är människor och könen inte i sig är annorlunda sorter, eller arts- eller väsenskiljda. Således erhålls den systemförändrande kraften i själva tanke systemet när män och kvinnor inser detta, och även begynner att handla därefter som isärhållningens principer har möjlighet att brytas, och ett gränsoverskridande har potential att inträffa. Om den intellektuella kraften i ett samhälle tillåts att dominera över den biologiska desto större trolighet att systemförändringen inträffar, det olika försvagas därmed och det lika förstärks, är det möjligt att kan dikotomin upphöra (Hirdman 1998:59).

En annan benämning på den maktmekanism som befäster genus är patriarkat, vilket är ett mångfacetterat begrepp med ett flertal olika definitioner. Jag har här för avsikt att ta upp enbart de som är relevanta för min undersökning.

Historiskt beaktat var det inom samhällsvetenskapen den tyske nationalekonomen och sociologen Max Weber som var en av de första att använda sig utav begreppet patriarkat, i den explicita betydelsen ett maktsystem där män styrde samhällets position i egenskap av det privata hushållets överhuvud. Därefter har begreppet utvecklats till en vid flora närbesläktade betydelser, i synnerhet inom olika feministiska forskningstexter (Walby 1994:35).

Jonasdóttir klarlägger den politiska dimensionen av patriarkatet, som hon främst definierar som ”en institution som ser till att den hälften av befolkningen som är av kvinnligt kön domineras av den som är av manligt” (Jonasdóttir 1984:17). Själva ordet patriarkat är även i sig själv av betydelse, det kommer ursprungligen ur grekiskan och kan ungefärligt kan översättas med ”fädernas styre”. I denna betydelse kan vi finna en tvådelad dimension av patriarkatet, som inbegriper inte bara mäns dominans över kvinnor, utan även en generationsdimension i ordet, att de äldre männen, ”fäderna” skall härska över de yngre. Mannen växer således ifrån detta speciella förtryck i och med att han blir äldre, vilket kvinnan på grundval av sitt kön är förhindrad att göra (Jonasdóttir 1984:17). Feminismen har främst varit intresserad av patriarkatet i betydelsen mäns dominans över kvinnor, och har inte ägnat sin uppmärksamhet åt generationsdimensionen av ordet, vilket ej heller är mitt syfte (Walby 1994:35).

Walby definierar begreppet patriarkat såsom ”ett system av sociala strukturer och praktiker där män dominerar, förtrycket och exploaterar kvinnor” (Walby 1994:36). Walby menar vidare att den viktigaste distinktionen av patriarkatet idag är att skilja på två huvudformer det tar sig uttryck i, nämligen det privata och det offentliga patriarkatet. Det privata patriarkatet har sin bas i hem- och hushållshållsarbete som främst utförs av kvinnor, och därmed är en förankringspunkt för förtrycket av kvinnor. I patriarkatets privata form är det individuella män som tillägnar sig och kontrollerar kvinnors arbete i hushållet, medan det i patriarkatets offentliga form snarare är så att denna tillägnelse och kontroll sker på ett mer kollektivt plan, även om det naturligtvis kan ta sig individuella uttryck, såsom att en man sexuellt trakasserar en kvinna. I den privata

formen av patriarkat är den viktigaste patriarkala strategin att utestänga kvinnor från den offentliga sfären, i dess offentliga form är dess syfte och funktion främst att segregera och underordna. Detta kan ske på skilda vis såsom att kvinnor förbigås i informationshanteringen, att deras arbete värderas mindre i form av både kvalitet och ekonomi, och att de allmänt betraktas klara av mindre än vad en man i samma position förväntas kunna (Walby 1994:36). Patriarkattermen har även utvecklats till att omfatta en broderskapsterm, det vill säga att när patriarkatet även innefattar att en äldre man bestämmer över både män och kvinnor, så bygger broderskapet på att män har rätt att ha makt över kvinnor i företrädesvis den privata sfären, men skapar samtidigt ett socialt kontrakt av social jämlikhet och ordning emellan sig i den offentliga sfären (Yuval-Davis 1997:7).

Den styrande maktstrukturen såsom patriarkatet eller genussystemet har kritiserats på grundval av att de ej tillåter några större möjligheter för den enskilda aktören, mannen eller kvinnan, att agera utanför strukturens ramar. Männerna betraktas som en kollektiv grupp som antingen dominerar kvinnorna individuellt inom det privata patriarkatet, eller som kollektiv ute i det offentliga samhället. Kvinnorna är även de fångade i strukturen, antingen domineras de i den privata sfären, eller ute i den offentliga. Naturligtvis kan dessa teorier uppfattas såsom varandes en förenklad bild utav den verklighet vi lever i, och som inte lämnar plats för den enskilda individen att agera och inte urskiljer män och kvinnor som enskilda individer vilka råder över möjligheten att agera i opposition med strukturen. För att exemplifiera kritiken har vi i Sverige kommit en avsevärd bit på vägen till att söka uppnå ett mer jämställt samhälle, det privata patriarkatet har förlorat mark i och med att det numera långt ifrån är enbart kvinnor som utför hushållsarbetet, och kvinnor äger också tillträde till den offentliga makten i vårt land. I mitt tycke är därför kritiken mot dessa maktstrukturer värd att ta beaktande, men samtidigt bör man erinra sig om de ändock innehar sin relevans i och med dess påvisan på de maktstrukturer vilka de facto fortfarande är relevanta i vårt samhälle. Kvinnor som grupp hävdar sig och värderas alltså lägre i samhället än män som grupp inom en mängd olikartade områden. Dessutom *kan* aktören även inom dessa maktstrukturer finna vägar att agera utifrån, vilket Butler och Hirdman visat påvisat. De fastlägger en tilltro till att aktören genom vissa strategier ändå tillskrivs en viss möjlighet att påverka den annars begränsande strukturen. I detta sammanhang är det av vikt att påpeka att just kvinnorna också är en del utav strukturen och därmed i sin tur kan påverka denna, men då de flesta aktör och strukturteorier ser det som inträffar i samhället som en produkt av interaktionen mellan aktörer-strukturer, och det är så att vissa aktörer har mer påverkan på strukturerna än andra, och vilka normer som styr dem (Lundquist 1987:47-54). Min tolkning är således att i enlighet med detta resonemang skulle man kunna säga att är det männen som aktörsgrupp som innehar större inflytande på dessa normer än kvinnorna som aktörsgrupp vilket förklaras av att vi lever under inflytande av en struktur som jag här belyst som genussystem och patriarkat.

Ett annat vis att beskriva denna maktordning är Bourdieus försök att befästa sig emellan aktören och strukturen. De samhälleliga maktmekanismer och

strukturer ifråga om kvinnors underordning och mäns överordning och därmed befäster den traditionella kvinnliga genusidentiteten är vad Bourdieu kallar den androcentriska världsordningen av idag, det vill säga en värld styrd av principen om *manlig dominans* och att uppmärksamhet ges i huvudsak till män och deras förehavanden som får ett företräde före kvinnorna och deras förehavanden. Denna maktstruktur genomdrivs bland annat av vad som kallas det symboliska våldet. Det symboliska våldet innebär bland annat att det är ett våld som de som är utsatta för inte ser, utan det utövas på omärklig väg via misskännande och känslor (Bourdieu 1999:13). Ett annat sätt som den manliga dominansen utövas på är via *habitus*, vilket är ett slags kognitivt schema vilket innefattar både tidigare livserfarenheter och subjektets handlingspositioner. Inom habitus existerar den yttre världen såsom individen lär känna den och det intressanta med habitus är att det vidare materialiserar sig i individens eget beteende. De element i habitus som motiverar handlingen för individen kan vara både medvetna och omedvetna och ett så kallat könshabitus är således föreställningen om att detta habitus skiljer sig åt mellan de olika könen. Genus kan alltså erfaras som ett *bekönat habitus* (Bourdieu 1999:13). Genus är även konstruerade som två hierarkiska sociala essenser, och genom en godtycklig konstruktion av de olika könen egenskaper som vilar på en likaledes godtycklig biologisk indelning (exempelvis att män är starkare och mer aggressiva än kvinnor), legitimeras den androcentriska världsordningen och det manliga dominansförhållandet (Bourdieu 1999:36). Bourdieu menar vidare att principen för vidmakthållandet av detta dominansförhållande inte längre främst står att finna inom familjen, utan i instanser som skolan och staten (Bourdieu 1999:14, 103).

Även då individen enligt Bourdieus teori ges en betydande frihet att handla självständigt, och han går bortom essentialistiska föreställningar om identitet, så står detta i viss mån i motsatsförhållande till att de individuella målen som individen har som enligt Bourdieu alltid är präglade utav habitus (Bourdieu 1999:121). Det är inte möjligt att på ett enkelt vis för individen att göra sig fri från habitus på grund av att individen *internaliserar*, det vill säga införlivar, de dominerande föreställningarna om sig själv, och därmed fortsätter reproducera dem, och eftersom individen oftast är omedvetna om detta dominansförhållandes logik (Bourdieu 1999:44). En annan viktig faktor i sammanhanget är att dessa internaliserade dominerande föreställningar verkar inom vitt skilda områden i livet, exempelvis hur man uppfattar sig själv, och vilket yrkesval som är lämpligt för individen såsom varandes man eller kvinna. Vidare reproduceras vidmakthållandet av de manliga dominerande positionerna i samhället ej längre främst inom den privata sfären familjen, utan istället offentligt i staten och dess institutioner (Bourdieu 1999:111).

4.3 Kvinnans roll i staten och nationen

Om det förhåller sig på det vis Bourdieu hävdar, att vidmakthållandet av de manliga dominerande positionerna i samhället inte längre främst reproduceras inom familjen utan i staten och dess institutioner, bör det vara fruktbart att granska just dessa. Jag befinner mig i detta avsnitt fortfarande på den andra delen av min första fråga;

- (Hur kan den traditionella kvinnliga genusidentiteten förstås) och vilka samhälleliga maktstrukturer befäster den?

Hur strukturen påverkar aktörernas roller, är en produkt av de dessa samhälleliga maktstrukturer. Sålunda är det relevant att fästa avseende vid vilken roll kvinnan har erhållit inom staten och nationen och vilken differentierad medborgarskapsroll kvinnan erhållit specifikt inom försvarsmakten som institution (för vidare utveckling se även kapitel 5).

Eftersom det sätt vilket vi uppfattar könsroller influerar hur vi inkluderar och exkluderar i våra beslut samt hur vi uppfattar den sociala verkligheten, är de viktiga att beakta även i förhållande till hur vi betraktar kvinnans roll inom staten och nationen (Stearns 1998:7). Femininitet och maskulinitet är ofta konstruerade inom specifika nationella diskurser inom en stat. Nationen kan förstås som nationalistiska ideologier och rörelser å ena sidan, och statliga institutioner å den andra. Nationer befinner sig i specifika historiska ögonblick och diskurser som företräds av olika grupper i kampen om hegemoniskt tolkningsföreträde, och det är i detta ljus dess genusbaserade karaktär bör tolkas. Kvinnor har ofta betraktats som biologiska reproduktörer av nationen, genom sina roller i den kulturella konstruktionen härav, och via konstruktionen av medborgarskap samt skyldigheter och rättigheter (Yuval-Davis 1997:4). Dikotomin angående det offentliga och det privata och mellan naturen och civilisationen har blivit de sfärer som fått illustrera underordningen av kvinnor. Identifikationen och sammankopplingen med kvinnan och naturen är en anledning till att de blivit exkluderade från politiskt inflytande och värderas lägre i samhället. Emedan kvinnorna positioneras såsom i samklang med naturen, har männen identifierats med kulturen, detta bland annat på grund av att kvinnor har sett som de som reproducerar något på naturlig väg, nämligen barnen, emedan män producerar kulturellt mervärde. Naturligtvis får man inte glömma bort att detta endast är världen sedd genom västerländska glasögon (Yuval-Davis 1997:6).

Konceptet angående nationen-staten förutsätter att både statens och nationens gränser sammanfaller, vilket inte alltid är fallet, men detta är ingen problematik jag har för avsikt att belysa närmare i min studie. Stater har vidare ofta blivit betraktade såsom att de skulle inneha en enskild, individuell identitet, vilket har varit följden av att vissa sfärer i samhället inte varit betraktade som en del av den politiska sfären. Bland annat har detta synsätt drabbat den privata sfären, där kvinnor ofta verkat, därför har kvinnorna ofta blivit uteslutna från denna diskurs såväl från den om nationen, nationalismen och staten (Yuval-Davis 1997:11-13). Inom nationen finns ett antal olika nationalistiska projekt. Ett försök att klassificera dessa är den ursprungligen tyska begreppen, Volknation, Staatnation

och Kulturnation. I alla dessa spelar genus relationer en viktig roll i konstruktionen och förståelsen av alla dessa dimensioner.

I Volknation termen ingår den speciella förståelsen av nationalistiskt projekt som fokuserar på ett speciellt ursprung hos folket, vilket kan skapa myter och även olika gränsdragningar angående inklusion och exklusion. Här kan man se att kvinnor i olika historiska nationella projekt har betraktats inte först och främst som individer, utan som några som skall bära fram de nya medlemmarna i nationen, helt enkelt föda barn. (Jag kommer här inte att gå närmare in på nationalistiska projekt som betraktar det etniska ursprunget eller den påstådda genetiska ”kvalitén” på folket i en nation). Detta har krävts av kvinnor inte minst i tider när nationen är drabbad utav oroligheter och krigföring (Yuval-Davis 1997:20-23). I Kulturnation är det den kulturella dimensionen som avses är det symboliska ursprunget som består av språk, och religion och andra gemensamma traditioner, som ses som essensen av nationen. Den mytiska enighet som uppkommer när man gör avgränsningar mellan ”vi” och ”dem” i en vad Benedict Anderson kallar föreställd gemenskap, är bibehållna och ideologiskt reproducerade av vad som kallas symboliska ”gränsvakter”. Dessa gränsvakter kan således identifiera människor som varandes antingen medlemmar eller utomstående till ett specifikt kollektiv, och det är specifikt länkat till olika typer av uppträdanden, religion och etiska värderingar, sätt att tala och klä sig samt vilket språk man använder sig av. I detta sammanhang spelar genus en stor roll och vilka förväntningar som läggs på de olika könen i olika sammanhang, eftersom det konstruerar vad vi uppfattar som manligt och kvinnligt (se kapitel 4.1.2). Kvinnor och de könsroller de förväntas spela, kan ofta betraktas som exempel på just sådana symboliska gränsvakter, eftersom de förkroppsligar kollektivet samt reproducerar dess kulturella traditioner. (Detta är naturligtvis samtidigt som det i andra mer emancipatoriskt inriktade nationella projekt varit fokus på att kvinnor skall gå emot de förväntade traditionella kvinnliga identiteten, och istället kämpat för kvinnors rätt att rösta, till en utbildning och arbete i den offentliga sfären. Således är det endast *en* aspekt av de nationella projekt som rör kvinnor som mitt fokus befinner sig på, nämligen det som jag tidigare valt att benämna det traditionella). Kvinnors medlemskap i en nationellt eller etniskt kollektiv är alltid av dubbel natur, dels är de del utav ett kollektiv, men dels är de bundna av speciella typer av regler som gäller dem eftersom de är just kvinnor (Yuval-Davis 1997:23).

Kvinnor har ju som jag tidigare i uppsatsen åskådliggjort ofta blivit konstruerade som de biologiska reproduktörerna av nationen, men det är viktigt att komma ihåg att kvinnor inte är passiva offer eller objekt utan själva så att säga också tar på sig rollen av att kulturellt reproducera de roller som är relevanta inom nationen. Ofta är detta något som särskilt de äldre kvinnorna är måna om att förmedla till de yngre (Yuval-Davis 1997: 37). Kvinnor blir symboliska bärare av hela kollektivets identitet, heder och kultur såsom kvinnor, de bör uppföra sig på det vis som förväntas av dem som kvinnor i en specifik kontext. Kvinnor bör enligt med en del kulturella koder klä sig, uppföra sig och vara på ett speciellt vis, och dessa koder som talar om hur en ordentlig och riktig kvinna bör vara, har ofta haft en icke föraktlig del i att hålla kvinnor kvar på en marginaliserad position

med begränsad makt i många delar av samhället, till exempel inom militären. (Extra tydligt blir denna kvinnors kollektiva bärande av heder i länder som kopplar dessa kollektiva gränser till heder och till den kvinnliga sexualiteten som måste kontrolleras till varje pris om inte hedern skall gå förlorad. Detta extrema uttryck för kollektiva gränser och repression av dessa ligger emellertid utanför denna undersöknings ramar.) (Yuval-Davis 1997:46-47, 67.)

I begreppet Staatnation, finns fokus på medborgarskapet såsom en vattendelare i nationen, vilket direkt relaterar till upplevelser av statens suveränitet och territorium (Yuval-Davis 1997:21). Medborgarskapet är ett juridiskt begrepp som är omdiskuterat och där en mångfald av definitioner florerat. Medborgarskapet kan juridiskt sett sägas handla om den formella relationen mellan stat och individ, men begreppet har även använts i vidare mening som rör förhållandena mellan individer, eller grupper av individer, och staten. Om detta begrepp skall vara fruktbart att begagna sig av, är det av vikt att se det som en dynamisk process, som en historisk föränderlig relation mellan staten och medborgaren (Björk & Jonasdóttir 1999:14). Genusidentiteten är central när man talar om de inkluderande och exkluderande kategorier som bestämmer vilka rättigheter man innehar som medborgare i en stat. Fokus på den civila dimensionen av det nationella projektet fokuserar på hur kvinnor ofta har varit exkluderade från den medborgarskapsfär som handlar om att försvara staten med hjälp av vapenmakt, att ingå i militären, och kvinnor har istället varit en del utav den reproduktiva sfären i hemmet (Yuval-Davis 1997:20-21, 68-69, Stearns 1998:7). Denna exkludering av vissa medborgarskaps- rättigheter och skyldigheter, beror enligt Stychin på att moderna nationer och stater konstituerar sig själva bland annat genom konstruktionen av den Andre som är lokaliserad utanför de nationella självbilderna. Men dessa andra har inte endast befunnit sig utanför nationen eller staten, utan även inom denna. De har representerats av exempelvis etniska och sexuella minoriteter, och andra som på något vis avviker från normen och därmed inte lyckat eller tillåtits få sig fullvärdigt medborgarskap (Stychin 1998:13). Men vad som ofta glöms bort i denna diskussion är att denna norm och detta medborgarskap traditionellt sett även har ett bestämt kön och genus, nämligen det manliga. Kvinnan har helt enkelt inte alltid ingått i den nationella bilden av en medborgare. Den moderna statens identitet, som legitimerats genom olika nationalistiska ideologier, är konstruerad genom att man drar gränser både utom och inom den, för att bemöta hot ifrån farliga *andra*, vilka kan befina sig båda innanför och utanför statens gränser. Staten har traditionellt sett har fått bära bilden av den "suveräne mannen", vilket är ett antagande som kan spåras tillbaka till några av realismens fäder Machiavelli och Hobbes (Stearns 1998:46-47). Senare feministisk forskning har visat på att deras förståelse av medborgarskapsbegreppet varit starkt länkat till rådande föreställningar angående manlig identitet. Den politiska sfären har således betraktats som en gemenskap utav män, vars makt baseras huvudsakligen på att de har möjlighet att dominera det som befinner utanför denna sfär (Tickner 1997:148). I begreppet om manlighet som staten stod för ingick autonomi, att lita till sig själv och undvika att bli beroende av andra. Kvinnor kan således säga vara exkluderade från ett fullvärdigt medborgarskap för att de presenterade ett hot mot detta, på grund av att

den traditionella föreställningen om kvinnan och hennes roll var att hon skulle vara vek och beroende av andra. På så vis presenterade kvinnan och föreställningarna om kvinnlighet ett hot mot mannen både på ett politiskt och på ett personligt plan, då hon fick representera icke- önskvärda egenskaper. I exempelvis Machiavellis verk så är statens lag och ordning ständigt hotad av en kraft som hotar staten benämnd *fortuna*, och denna fortuna är en kvinna. Det andra, det som ligger utanför staten, förknippas således med traditionellt kvinnliga egenskaper och förtecken, kvinnan har i sig själv blivit betraktad som den andra, den som avviker från den manliga normen. Allt som befinner sig utanför staten förknippades med mera negativa bilder, föreställningar och egenskaper, likartade de som traditionellt tillskrivits kvinnan (Tickner 1997:148). Således var exklusionen av kvinnor från politiken och att bli betraktade såsom fullvärdiga medborgare både önskvärt och helt nödvändigt för att kunna upprätthålla idén om staten och dess autonomi och självständighet och för att undvika det negativa okontrollerade kaoset som var kvinnans roll (Stearns 1998:48).

I likhet med detta synsätt har även naturen, som betraktats såsom att den befinner sig i motsatsförhållande till staten, erhållit en kvinnligt präglad identitet. Naturen betraktades såsom det kaosartade elementet, vilken staten, det vill säga mannen, eller principen om de manliga egenskaperna, hade som uppgift att kontrollera och tämja (Stearns 1998:55). Kvinnan har även ofta som vi tidigare erfarit, betraktats som modern, och i många länder finns själva landet som en kvinnlig symbol, till exempel moder Ryssland, Moder Irland eller Moder Indien, och hela vår planet refereras ibland till som Moder Jord (Yuval-Davis 1997:45).

Eftersom kvinnor och män innehar differentierade roller att uppfylla i förhållande till medborgarskapet, ges de även kollektiva identiteter vilka är könsspecifika, männen ses som ”den rättfärdiga krigaren” och kvinnorna som ”vackra själar”, eftersom det i västvärlden existerar en tradition av att förknippa kvinnor med fred och män med krig, baserat på kulturellt skapade myter och minnen. Dessa identiteter återskapas ständigt genom att kategorisera in könen i dem som försvarar och de som skall försvaras. Dessa representeras av just den rättfärdiga krigaren, männen, soldaterna, och vackra själar, de som inte är soldater, nämligen kvinnorna (Kronsell & Svedberg 2001:161). Det har dock genom historien funnits föreställningar om kvinnor som varit soldater, till exempel Amazonerna, men de har oftast tjänat till att förstärka det onaturliga med kvinnliga soldater (Amazonerna skar exempelvis enligt myten av sig ena bröstet för att överhuvudtaget kunna spänna sina pilbågar) (Yuval-Davis 1997:94). Soldatens identitet är således starkt kopplad just till mannen och bilden av den rättfärdiga krigaren som är villig att offra sitt eget liv för sin stat och emedan kvinnornas roll gentemot staten inte alls är denna, erhåller kvinnor ett differentierat medborgarskap till viss del som ett resultat av att de inte är soldater. Kvinnor ses därför inte som medborgare på samma sätt som män. Denna syn på medborgarskapet kan spåras ända tillbaka till den Athenska stadsstaten, polis, där männen hade ett högre rankat medborgarskap för att de var villiga att riskera sitt eget liv för staten. De representerar familjen utåt, och är verksamma i den produktiva sfären i samhället. Denna manliga medborgarskaps roll föreskriver samtidigt den motsatta rollen för kvinnan, en explicit differentiering sker. Bilden

av kvinnan har traditionellt (vilket vi erfarit i avsnitt 4.1) kännetecknats av den omhändertagande modern som stannar i den reproduktiva sfären. Kvinnans roll att spela för nationen och staten har alltså varit den vårdande, omhändertagande, den som föder det och uppfostrar det nya släktet (Kronsell & Svedberg 2001:162).

Den svenska värnpliktsrollen har även varit definierad enligt dessa termer hävdar Kronsell och Svedberg. Mannens roll har varit den som företrädevis försvarar och beskyddar, även om kvinnor numera kan göra värnplikten så finns det ännu ingen allmän värnplikt för kvinnor såsom det finns för män i Sverige (Kronsell & Svedberg 2001:164). Även om frågan om kvinnlig värnplikt på senare år kommit upp på den politiska agendan så lever de strukturer inom värnplikten som skapar den manliga identiteten, och i förlängningen därmed även den kvinnliga, kvar (Kronsell & Svedberg 2001:198-169). Kvinnor får symbolisera kollektivet inom nationen på det sätt att det ofta sägs vara för kvinnor och barn som män går i krig för att försvara. De har setts som ses som familjen och framtiden som måste bevaras. Inom det svenska försvaret existerar fortfarande en tradition om att den som skall försvaras är kvinnan, modern, och den som skall försvara henne är mannen, vilken är soldaten (Kronsell & Svedberg 2001:198-169, Yuval-Davis 1997:45). Charrad menar även att kvinnor historiskt sett har betraktats som en splittrande faktor i armén, som kan tillskrivas den negativa egenskapen att de diversifierar männen från varandra inom gruppen (Charrad 2001:55). Detta synsätt kan likaledes vara applicerbart på den svenska kontexten i värnplikten. Kvinnor ses som den splittrande faktorn, som hindrar männen från att fokusera på det viktiga, såsom att delta i strid (Charrad 2001:55).

Yuval-Davis menar vidare att det inte är feministers uppgift att kämpa för att kvinnor skall ta sig in i den militära sfären på samma villkor som män, för att det är en väg till ett medborgarskap på lika villkor. Hon menar att detta kan skapa press på kvinnor och att ett sådant förfarande inte per automatik medför en större jämlikhet, vilket jag kan hålla med om (Yuval-Davis 1997:89-90). Men det viktigaste anser hon vara att om feminister argumenterar för en sådan inkludering ignorerar de militärens generella och politiska kontext. I detta påstående om feminismens uppgift finns enligt mig ett implicit antagande om att kvinnliga feminister skulle ha som ansvar att ha en mer högtstående moral än män, och därför inte uppmuntra till att kvinnor deltar i väpnade konflikter, eftersom krig i sig är omoraliskt och fel. Men i detta antagande uppenbarar sig ännu en gång den enligt mig falska bilden av kvinnan ”sanna” eller ”riktiga” natur. Denna natur föreskriver kvinnan att vara mer fredlig, och feminister har de facto ofta även varit sammankopplade med fredsrörelser och kämpat för pacifismens värden, exempelvis Fredrika Bremer och Ellen Key (www.fredrikabremer.net, www.ellenkey.se). Men kanske måste vi ändå fråga oss huruvida kvinnan kan sägas vara mer fredlig än mannen. Svaret beror på ur vilken synvinkel man belyser frågan. Kvinnor kan och har de facto, (vilket belysts avsnitt 4.1 och 4.2) av samhället fostrats in i och socialiserats till en roll som får henne att undertrycka sina våldsamma tendenser och stimulera de mer omtänksamma, fredliga och diplomatiska sådana. Det finns inget som i dagsläget talar för att dessa egenskaper existerar från början som något naturligt biologiskt nedärvt, utan de är något som

socialiseras och internaliseras genom differentierade förväntningar på kvinnors och mäns genusidentitet, och hur de utifrån dessa bör agera. Därför ter det sig enligt mig märkligt att det skulle vara specifikt kvinnans och därtill feminismens uppgift att samtidigt kämpa för dessa fredliga värden. Jag menar att Yuval-Davis i själva verket sammanblandar två ting, kampen för en fredligare värld, och feminism, som kämpar för alla män och kvinnors lika värde och möjligheter, att de ska bli jämställda männen på alla plan i samhället. Men Yuval-Davis bör vara aktsam med vad denna sammankoppling kan sända för signaler till omvärlden om vad det innebär att vara just kvinna, och om kvinnans önskvärda roll inom staten och nationen. Denna sammanblandning kan således bli ett argument för att kvinnan de facto *är* fredligare än männen, dessa och andra egenskaper som har att göra med kvinnans traditionella genusidentitet kan användas till att utestänga henne från andra sfärer som varit traditionellt manliga, vilket det föreligger en risk för med denna typ av synsätt. Därför anser jag att kvinnor bör kunna delta i militären på lika villkor som män. För jag anser att det är riktigt som Yuval-Davis pekar på själv, att om det inte existerar en uppdelning mellan diskursen kön och genus, så kommer biologin att ofrånkomligen bli den faktor vilken bestämmer en del av ödet för individen i den sociala och politiska kontexten i det samhället. Men om genus istället förstås som något konstruerat av kulturen eller samhället, precis som kön skapas av naturen, så är det inte biologin utan just kulturen och samhället som i samspel skapar förutbestämmelsen för individen (Yuval-Davis 1997:8-9). De samhälleliga och kulturella förväntningarna på en ung kvinna idag bör enligt mig inte vara att hon inte avses som en riktig kvinna (av andra eller sig själv) om hon genomgår värnpliktsutbildning, och inte heller att detta medför att hon då ej heller betraktas såsom en riktig feminist, då båda dessa antagande bygger på förlegade traditionella förväntningar om både genus och feminism.

5 Värnplikten i Sverige

I detta kapitel har jag för avsikt att kortfattat belysa värnplikten som del av den samhälleliga institutionen försvarsmakten i Sverige, vilken till sin natur är en institution där män utgör normen och kvinnor undantagen, och belysa just kvinnors roll inom denna institution.

Värnplikten i Sverige utgår från att alla män som är 18 år och inte har speciella skäl till att få slippa såsom exempelvis psykiskt eller fysiskt handikapp eller sjukdom, inkallas till mönstring. Där avgör man huruvida de skall ingå i ett förband och i så fall vilket och med vilken position. Kvinnor mellan 18-25 år kan även de få avlägga så kallad antagsprövning om de vill, men detta är ett förfarande som utförs på helt frivillig basis, till skillnad från männen, som inte har något val (Försvarsmaktens hemsida, www-mil.se).

Historiskt sett har kvinnor inte funnits inom det svenska försvaret under en särskilt lång tidsperiod. Under 1960-talet började de politiska diskussionerna angående huruvida kvinnor skulle erhålla tillträde till framförallt vissa delar av försvaret att ta fart. Syftet med detta var att bredda rekryteringsunderlaget men även att täcka de vakanser som uppstått inom vissa militära tjänster. Dessutom närde man även förhoppningen att erhålla en bättre arbetsmiljö som positiv bieffekt av en mer tvåkönad arbetsplats. Ingen förändring skedde emellertid vid denna tidpunkt, men år 1975 tillsattes det en statlig utredning om just på vilket sätt kvinnor skulle kunna verka inom försvaret, och den kom fram till att kvinnor skulle erhålla möjlighet att bli stambefäl inom flygvapnet. År 1979 beslutades att kvinnor skulle kunna påbörja en frivillig grundutbildning inom flygvapnet och år 1981 slogs det fast av riksdagen att rekrytering till befälspositioner inom försvaret kunde göras oavsett vilket kön den sökande innehade. Det skulle dock dröja ända till år 1989 tills kvinnor fick tillträde till samtliga militära yrkesområden, och ytterligare fem år till 1994, innan kvinnor kunde göra värnplikten utan att vilja vidareutbilda sig till officerare. Det nuvarande systemet med att kvinnor har möjlighet att göra värnplikten med samma planer som många män har på att endast ingå i totalförsvaret utan att tänka sig en vidare militär karriär, har således endast funnits i drygt ett decennium (Värnpliktens hemsida, www.lumpen.nu).

De erfarenheter försvarsmakten numera har tillägnat sig angående kvinnor inom värnplikten är att det inte påträffas några områden där kvinnor inte kan klara kraven, samtidigt som man påpekar att det finns områden där vissa kvinnor är lämpligare än många män, och en del befattningar där det endast är ett fåtal kvinnor som är kapabla att klara de fysiska kraven. Man poängterar dock att för de allra flesta befattningar inom försvarsmakten anträffas det inga skillnader. Men eftersom militären är anpassad med mannen som norm kan vissa problem uppkomma vilka relateras till mäns och kvinnors olika fysiska förutsättningar, till exempel att material och apparatur är anpassad efter mannen, vilket kan stänga ute

kvinnor i onödan. Detta vill man inom försvaret arbeta för att rätta till, även om det kan ta tid och vara ekonomiskt kostsamt. Försvarmakten menar även att det är bra att vara medveten om att man som kvinna kan vara mer utsatt i en organisation där majoriteten av de anställda är av ett annat kön, men man vill inte att någon skall känna sig trakasserad eller åsidosatt på grund utav detta (Värnpliktens hemsida, www.lumpen.nu).

Både regeringen och försvarmakten i Sverige är överens om att man vill ha in en större andel kvinnor i försvaret, men man erkänner samtidigt att man har problem med jämställdheten inom organisationen. De problem som finns innefattar till exempel sexuella trakasserier och just den ojämna könsfördelningen, vilket undersökningar visat som försvarshögskolan gjort på uppdrag av försvarmakten. Den ojämna könsfördelningen ses som en konsekvens av att försvaret enligt tradition bestått av just män, vilka utgjort en norm. Man menar vidare att det arbete som gjorts för att befrämja jämställdheten hitintills gett litet resultat, och därför inrättades av överbefälhavaren den 1:a september år 2004 en gemensam jämställdhetsplan för försvarmakten. En av de övergripande målsättningarna var just att komma ifrån synen att mannen är normen inom försvaret och på så vis komma tillrätta med den ojämna könsfördelningen och rekrytera fler kvinnor till försvaret, framförallt till officersyrket, men även till civila tjänster, och inte minst försöka få in fler kvinnor på chefspositioner. Ökningen utav andelen kvinnliga officerare skall ske genom att personer av det underrepresenterade könet skall ges förtur om personen i fråga uppfyller de krav på kompetens som ställs. För att uppnå detta mål menar man vidare att det är av största vikt att även just andelen kvinnliga värnpliktiga ökar, eftersom detta utgör den huvudsakliga rekryteringsgrunden för den som kommer att fortsätta en karriär inom försvarmakten. Således bör man verka för att intresset för att göra värnplikten bland unga kvinnor ökar. Hur detta rent konkret skall genomföras står dock inte att finna i jämställdhetsplanen, förutom att man vill underlätta för föräldraskap inom försvarmakten.

Politiskt sett är kvinnors roll inom försvaret fortfarande en aktuell fråga, och den diskussionen handlar numera främst om kvinnors roll inom värnplikten. Sveriges nuvarande överbefälhavare Håkan Syrén menar att han gärna ser att hela värnpliktssystemet reformeras på en rad olika sätt, bland annat med en allmän mönstringsplikt för både män och kvinnor, så att kvinnor även ingår i totalförsvaret på ett annat vis än i nuvarande system. På detta vis blir värnplikten både mer allmän till sin karaktär, något som även det är önskvärt enligt Syrén (Syrén på Folk och Försvars rikskonferens 21 januari 2004, www.cff.se). Men huruvida denna önskan kommer att bli verklighet återstår att se i den politiska debatten. Ännu så länge mönstrar kvinnor i Sverige endast på frivillig basis, till skillnad från män, och erhåller således en något differentierad medborgarskapsroll (för vidare utveckling se avsnitt 4.3).

6 Analys av samtalsintervjuer, inledning

I detta kapitel har jag för avsikt att besvara min andra frågeställning;

- Hur återspeglar sig den traditionella kvinnliga genusidentiteten i svenska unga kvinnor som går sista årskursen på gymnasiet, funderingar kring att utföra eller inte utföra värnplikten?

Min tanke när jag började studien var att det existerade ett visst samband mellan den traditionella genusidentiteten (mer passiv, omhändertagande, fredlig och svagare) och unga kvinnors val att genomföra eller inte genomföra en värnpliktsutbildning, och att de flesta väljer bort den delvis på grundval utav denna återspeglning. Detta både på grund av deras egna förväntningar och föreställningar angående hur en kvinna bör vara, men även omgivningens. För att utröna detta har jag utfört fem kvalitativa samtalsintervjuer (se Bilaga 1) med slumpmässigt utvalda unga kvinnor som gick gymnasiets avgångsklasser på samhällsvetarprogrammet på Latinskolan i Malmö. Deras svar kommer att presenteras, relateras och analyseras i anknytning till vad jag kom fram till i den teoretiska diskussionen angående genusidentitet, den manliga dominansen och kvinnans roll i staten och nationen med viss tonvikt på det första avsnittet (4.1) i undersökningen. Syftet med att undersöka de två sistnämnda områdena (4.2 och 4.3) är att både den manliga dominansen och kvinnans roll i staten och nationen interagerar med den kvinnliga genusidentiteten och påverkar de ramar inom vilka genusidentiteten skapas och befasts.

6.1 Kvinnlig genusidentitet

I detta avsnitt avhandlas och undersöks de unga kvinnornas syn på sin egen kvinnliga genusidentitet. För att utröna detta ställde jag ett antal explicita frågor härom (se Bilaga 1).

Ingen av de unga kvinnorna i min intervjustudie såg sig själva som styrda av den traditionella genusidentitets roll som tillskrivs kvinnan. Denna roll ansågs ibland vara både vara negativ samt i mångt och mycket tillhandahålla en föråldrad bild av samhället och därmed inte till fullo spegla vilka förväntningar som finns på unga kvinnor idag. De menade att unga kvinnor av idag kan göra exakt vad de själva önskar, att de är helt och hållet fria individer står på egna ben och inte är beroende av någon och som fattar egna självständiga val, vilket följande citat visar:

Kvinnlig... man kan stå på egna ben. Det har ju alltid varit så förr att kvinnor är beroende av männen, förr, för att det var ekonomiskt. Men kvinna för mig nu, det är när man kan stå på egna ben, och gör sina egna beslut utifrån sig själv. Det är kvinna för mig (Anna 030513).

I detta citat kan jag inte spåra någon återkoppling till den traditionella genus identitetskonstruktionen, utan den unga kvinnan upplever att hon själv och andra har kommit förbi denna fas i historien, då kvinnor var beroende utav män exempelvis ekonomiskt, men nu kan kvinnor vara självständiga och fatta egna beslut. Detta är i mitt tycke en positiv stärkande identitets uppfattning, där aktören får spela en stor roll. Aktören är fri ifrån samhällets förväntningar och kan agera utifrån sin egen övertygelse utan att behöva vara styrd av de traditionella könsrollerna. Dock spårade jag en viss ambivalens till denna bild av den helt från förväntningar frigjorda kvinnan, vilka kom fram när jag efterhand gick djupare in i mina intervjuteman. Samma intervjupersoner som i föregående citat, svarade nämligen följande när jag frågade om hur hon ställde sig de traditionella föreställningarna och bilden av kvinnlighet och kvinnan (som bland annat Beauvoir presenterar);

Alltså, jag kan inte säga att jag är helt emot den bilden, för hade jag sett en aggressiv tjej som inte alls vill ha barn, som inte kan laga mat, eller sy kläder eller något sånt, så hade jag nog reagerat, och tänkt att nä, det är nog inte mycket till kvinna. Jag hade ändå reagerat på det, men, egentligen ska det inte behöva vara så. Utan jag är den jag är (Anna 030513).

I detta citat belyses att min intervjuperson anser att man vill var den man är och alltså inte är styrd utav några förväntningar på vem man skall vara, exempelvis könsrollsmässigt, vilket är en individualistisk synvinkel där aktören tillskrivs stor makt. Men fortfarande i detta att vara den man är ingår fortfarande bilden av den traditionella kvinnans uppgifter, såsom att till exempel laga mat, kunna ta hand om barn och sy, helt enkelt att inneha egenskaper som premieras inom den privata sfären i samhället, och således märker jag hur aktören fortfarande till viss del styrs av strukturen. Om man går emot denna bild, då är man ingen riktig kvinna längre, vilket jag kopplar till Beauvoirs resonemang (Beauvoir 2002:235). I föreställningen om hur man är om man inte är en riktig kvinna länge, ingår dessutom aggressivitet som komponent, vilket ofta är en del i rollen som värnpliktig. Det finns således enligt mig i denna unga kvinnas föreställningsvärld explicita gränser för hur långt man kan sträcka sig utanför den traditionella kvinnorollen och fortfarande vara en riktig kvinna. Denna unga kvinna hade vidare ett självständigt ideal om sig själva som obundna av könsrollsmönster eller andras förväntningar, de skulle få vara den hon var. Detta ideal stämde dock inte alltid riktigt med den faktiska situationen om hon konfronteras med en tjej som går emot dessa förväntningar vilket citatet belyser. Intressant är även att intervjupersonen samtidigt reagerar på sitt eget sätt att se på saken och menar att det *egentligen* inte skulle behöva vara på detta vis. Kvinnorollen *borde* vara av ett rymligare snitt. Men är det inte.

Det sätt vilket den kvinnliga genusidentiteten återspeglas ger en annan av mina intervjupersoner uttryck för, i en fördjupad uppfattning angående kvinnligheten;

Jag har mest killkompisar. Så när jag är med dem, då känner jag inte mycket av att jag är flickan där, utan jag bara är en i gänget. Så att det är svårt att vara kvinna där. Men, jag har fått en lillasyster nu, hon är nio månader nu, så typ när jag är hemma med henne och tar hand om henne, då är jag också kvinna. Men med mina killkompisar och så, då känner jag inte att...(Samira 030513).

Återigen kan jag upptäcka att det fortfarande existerar områden som kan vara mer förknippade med kvinnlighet, och det är återigen omhändertagande knutet till familjen och uppfostran utav ett barn. Dessa områden uppfattas som mycket kvinnliga, den reproduktiva sfären är en domän inom staten och nationen som traditionellt tillskrivs kvinnan. De är de som vårdar, föder upp det nya släktet och tar hand om det (Kronsell & Svedberg 2001:162). Det intressanta är enligt mig även att hon kan gå ut och in denna roll som är mer omhändertagande, och vara med sina killkompisar, men då känner hon sig plötsligt *inte* som en kvinna längre, utan bara en i gänget. Här ser jag en tydlig koppling till Hirdman och Butlers resonemang angående hur vi genom vårt sätt att vara ständigt formerar våra genusidentiteter, och hur de är förknippade med vissa specifika saker för de olika könen. Vi skapar ständigt oss själva genom "acts of gender". Det som uppfattas som specifikt manligt och kvinnligt finns kanske inte annat än i våra föreställningar därom, och i ett sammanhang där denna unga kvinna inte uppfattar att hennes kvinnlighet bejakas, går hon utanför denna roll. Hon uppfinner strategier att gå utanför de repeterade föreställningarna om de traditionell kvinnlig genusidentitet, och först då kan identiteten formas utanför de av samhället fastlagda traditionella manliga och kvinnliga beteendet och egenskaperna (Hirdman 1998:50-51 Butler 1999:1987-188).

En annan del utav den kvinnliga identiteten som även den skiljde sig från den manliga illustreras enligt följande citat; "Mitt tankesätt skiljer sig väldigt mycket från killarnas. Man är lite mer omhändertagande, som tjej (Diana 030513)." Återigen ser jag funderingarna om att just omhändertagande är en del som följer med den kvinnliga identiteten, vilket kan härledas tillbaka till bland annat Carlsson Wetterbergs resonemang om kvinnans traditionella genusidentitet (Carlsson Wetterberg 2001:28-30). Eftersom kvinnan enligt tradition varit främst en del utan den privata sfären i samhället har hon tillskrivits egenskaper som är relevanta om man tar hand om till exempel sin familj, där att vara omhändertagande har betraktats som en sådan faktor av största vikt. Kvinnor har setts som de inom staten vilka reproducerar något, männen har varit producenter och tillskrivits den mer offentliga delen av samhället (Yuval-Davis 1997:6, Kronsell & Svedberg 200:162).

Om de förväntningar angående kvinnlighet som utgår ifrån den egna personen och ifrån omgivningen handlar nästa uttalade om;

Bara för att jag är kvinna skall inte jag vara känslig, eller tråkig eller extremt ansvarsfull, alla de här myterna. Jag kan ju inte sitta och programmera att jag ska bli det. Först kanske man inte

vågar vara sitt riktiga jag, för då kanske man skulle vara ordentlig blablabla, vi blir ju uppfostrade så också (Samira 030513).

Återigen träder här bilden fram av en ung kvinna som absolut inte vill bli förknippad med de myter hon tänker sig existerar angående den traditionella kvinnligheten, vilka till viss del sammanfaller med Beauvoirs och Carlsson Wetterbergs funderingar kring detsamma. Samtidigt träder i fortsättningen av uttalandet en mer nyanserad bild fram;

Jag har blivit uppfostrad att vi inte ska gå runt och kriga och sparka på mina kompisar. Men om en kille gör det i min ålder bryr sig ingen om. Jag tror förväntningar har en stor påverkan. För det var alltid fel om du var liten och skulle göra det och det, killen fick vara mer vilda. Men var tjejen mer vild, då var föräldrarna mer oroliga (Samira 030513).

Kvinnorollen och de förväntningar som uppfostran från föräldrar har på killar och tjejer skiljer sig följaktligen åt. Killarna förväntas vara mer vilda och utåtagerande och sägs kunna utöva visst våld gentemot sina vänner utan att detta fördenskull av någon anses som någonting avvikande eller onormalt. Detsamma gäller dock inte för tjejen, som i enlighet med den traditionella kvinnliga genusidentiteten inte bör vara vild eller utöva våld. Om en ung kvinna eller tjej ändå går utanför denna könsroll, får detta som konsekvens att föräldrarna upprörs. En flicka bör hålla sig på mattan, och vara mer fredlig och passiv än en ung man eller kille i samma ålder. Paralleller kan här dras till Yuval-Davis resonemang om att flickor och kvinnor har differentierat medlemskap i det nationella kollektivet än vad pojkar och män har, då specifika regler gäller för dem om att det finns vissa sätt som kvinnor bör bete sig på inom en nation för att vara en del av det könsspecifika kollektiv man tillhör. Då någon inte följer dessa normer, kan symboliska gränsvakter träda in och försöka korrigera beteendet som även kan var kopplat till språk eller klädsel. Det är inte otroligt att föräldrar, och kanske specifikt mödrar i detta fall kan ses som just dessa slags gränsvakter, som har som mål att föra flickan tillbaka in i det kollektiv hon tillhör, både för sin egen skull så att hon ej utestängs ur gemenskapen, och för deras egen, så att inte de negativa sanktioner som annars riskeras även drabbar dem (Yuval-Davis 1997:23).

6.2 Genusidentitet och värnplikt

I detta avsnitt diskuteras och analyseras de unga kvinnornas syn på genusidentitet vilket sedan relateras vidare till värnplikten (se Bilaga 1).

En av de intervjuade har följande som skäl till att inte genomgå värnpliktsutbildning; ”Det är nog det, man har lärt sig att, fostrad till, eller jag har alltid hört att det är killar som gör lumpen, så det är väl mest det” (Jasmine 030513).

När jag undrade vilket kön som passar bäst att göra lumpen fick jag bland annat svaret; ”Ja, jag tycker killar. Det är klart det finns ju undantag, att vissa

tjejer passar jättebra där, men... de är mer undantagen" (Diana 030513). Således anträffas i dessa citat både förväntningarna på att det de facto skall vara unga män som gör värnplikten, samt att unga kvinnor i allmänhet tillika är mindre lämpade att utföra den, åsikter som var frekvent representerade hos mina intervjupersoner. Dessa resonemang kan tillika spåras tillbaka till kvinnans roll i staten och nationen, där hon har betraktats såsom någon som inte har rollen att försvara landet, utan snarare betraktas som en fredlig "vacker själ" (Kronsell & Svedberg 2001:161).

En annan av mina frågor i intervjuerna handlade om de unga kvinnorna trodde att de faktiskt skulle ha blivit annorlunda behandlade på grundval utav sitt kön, om de bestämt sig för att genomgå värnpliktsutbildningen.

Ja, det tror jag säkert. Alltså inte på så sätt med sexuella trakasserier, det tror jag inte, men de är nog mer, typ, klättra över någonting eller så, då hade de nog hjälpt mig mer än vad de hade gjort med andra killar. Man är fortfarande svagare (Diana 030513).

Detta citat tolkar jag det som att den annorlunda behandlingen hon tror sig behövt uppleva, skulle grunda sig på att hon som kvinna upplevdes som den svagare parten på grund av sitt kön, och därför eventuellt skulle behöva extra hjälp. Detta är ett exempel på att kvinnor förväntas av sig själva och av andra att utveckla vissa egenskaper som ses som naturliga, vilka passar ihop med det kvinnliga könet (Beauvoir 2002:325). Huruvida denna särbehandling i sådant fall var något som var önskvärt att uppmärksamma av de andra unga männen i gruppen eller inte var en något en av de intervjuade svarade följande på;

Både och, tror jag. Om de hjälper en då är det skönt att de gör de, för då kanske man slipper fråga, om de märker på en att man behöver hjälp, för det gör de ju i vanliga fall. Om jag ska bära ner en tung låda, och det kommer en kille, klart han hjälper mig då. Man vill ju klara sig själv när man är där, men samtidigt vill man ju ha killarnas hjälp (Emma 030513).

Sålunda kan jag spåra en motsättning spåras i attityden till om denna upplevelse av svaghet var något om borde ge särbehandling från killarna eller inte, vilket intervjupersonen ifråga även själv märkte. Hon vill samtidigt både klara sig själv *och* ha killarnas hjälp. När jag frågade om hon själv ansåg att det fanns en motsättning i det hon sa svarade hon: "Ja... jag märker det när jag säger det (Emma 030513)." Detta ambivalenta beteende kan beskrivas som att å ena sidan kan det för den intervjuade inge en känsla av trygghet att så att säga vila i den traditionella kvinnliga könsrollen som föreskriver kvinnan som svag, som ser henne som någon som verkligen behöver hjälp att klara av vissa saker som är relaterade till styrka (Beauvoir 2002:235). Å andra sidan ses konflikten i att be om hjälp i en situation där egenskapen styrka, som hon inte anser sig själv besitta i tillräckligt stor utsträckning, premieras som något positivt. Därmed erkänner hon ju indirekt att hon eventuellt inte är tillräckligt lämpad till att utföra uppdraget. Alltså vill den intervjuade klara av det själv, samtidigt som hon önskar erhålla hjälp. Viljan att visa att hon är kapabel att genomföra en uppgift krockar här med föreställningen och tron att hon i slutändan ändå inte kommer att kunna göra det. Således internaliseras hos den intervjuade föreställningen om att hon som kvinna de facto klarar av mindre än en man i samma situation, vilket kan relateras till

Bourdieu's resonemang angående det bekönade habitus som individen internaliserar i sina egna föreställningar om sig själv och således fortsätter att reproducera dem. (Bourdieu 1999:44, 111). I detta sammanhang vill jag påpeka att det bekönade habitus eller genus, vilket dessutom är kontextberoende, i den specifika kontext som värnplikten utgör kan förväntningarna på henne att tillägna sig mer traditionellt kvinnliga egenskaper vara starkare än i andra sammanhang som inte är lika tydligt styra av den manliga normen, eller vad Hirdman benämner genussystemet eller Walbys teori angående patriarkatet (Hirdman 1998:51,54, Walby 1994:36). Att denna svaghet är vad de unga männen förväntar sig utav denna unga kvinna, tyder även uttalandet att de brukar komma till hennes hjälp utan att hon behöver fråga om det. Vilket jag tolkar som att det är en del utav genuskontraktet, det ömsesidiga föreställningar om hur relationen mellan könen bör materialisera sig (Hirdman 1998:54). En annan av mina intervjuade hade denna åsikt om samma problematik;

Om de daltar med mig, då blir jag kvinnlig i deras ögon, och då fortsätter jag med den här rollen som kvinna. Skulle de möta mig som en helt vanlig, som en av grabbarna i det gänget, eller som en vanlig människa, då tror jag att det skulle bli lite mer, att jag tar plats i den här gruppen (Jasmine 030513).

I detta uttalande märker jag hur den kvinnliga traditionella genusidentiteten och den roll man som kvinna förväntas spela i enlighet med detta, är något som intervjupersonen anser sig bero till stor del på bemötandet hos dem som hon har i sin sociala omgivning. Om bemötandet blir att hon skulle bli behandlad som "helt vanlig", eller såsom en "vanlig människa" vilket jag tolkar som en person utan specifik könsidentitet, så betar hon sig inte heller utifrån den traditionella kvinnliga könsidentiteten. Detta kan kopplas till Hirdmans resonemang om den möjliga *förändring* som kan ske i genussystemet om människor just bemödar sig om att se till varandras likheter och inte fokuserar på olikheterna vilka till sin natur differentierar (Hirdman 1998:59). Således betar denna intervjuperson sig utifrån vad som *förväntas* utav henne i en specifik situation i en särskild kontext, vilket sker i samspel med de andra i samma i denna situation.

Ett annat utdrag ur mina intervjuer visar på en liknande problematik. Den intervjuade menar också att hon är svagare än de unga männen. Detta skulle ju inte i sig vara en underlig reflektion att göra, då kvinnor ofta är svagare i fråga om muskelmassa än kvinnor. Men saken kommer i en annan och intressant belysning då det vidare framkommer att hon tränar hela elva gånger i veckan. "Jag tränar elva gånger i veckan" (Emma 030513). Huruvida hon ställer sig till att utföra en värnpliktsutbildning säger hon: "Jag skulle gärna vilja prova det, men jag vet inte hur länge jag hade orkat." "Fysiskt eller psykiskt?" frågade jag som följdfråga. "Båda två tror jag" (Emma 030513) svarade hon. Dessa citat är i mitt tycke talande för hur den intervjuade upplever sig själv och sin egen förmåga i förhållande till vad som krävs för att göra värnplikten. Fastän hon är en person som måste räknas som mycket fysiskt aktiv, anser hon ändå att värnplikten skulle vara mer än vad hon klarar av, både i fysiskt och psykisk bemärkelse. Här uppfattar jag återigen hur föreställningarna om hur en kvinna bör vara för att få

vara en så kallad riktig kvinna ännu en gång kommer till uttryck, hon är bland annat alltid svagare än en man (Beauvoir 2002:325, Carlsson Wetterberg 2001:28-30).

En upplevelse av anomali och avvikelse som vissa av de unga kvinnorna föreställde sig att de skulle ha erfårit inom värnpliktsutbildningen på grund av sitt kön tog sig uttryck genom följande: ”Jag vet inte hur riktiga män ska vara, vad gör jag där? Så tror jag att det kommer att vara” (Jasmine 030513). eller en annan som uttryckte ”Det är ju någon slags macho organisation, som formar mannen. Killen kanske förlorar sin manlighet om tjejer kommer in” (Anna 030513). Det som enligt mig kommer till min kännedom i dessa uttalande är en starkt föreställd upplevelse av utanförskap som skulle drabbat henne om hon deltagit i en denna del utav statens institutioner som domineras av den manliga normen. I denna norm finns även antagandet att män är de i samhället vilka är utvalda att bevara och beskydda kvinnan, vilket kan vara knepigt vid inträdet av kvinnor i värnplikten. En annan faktor är att kvinnan upplevs som de vilka kan hindra männen i sin gemenskap, då hon splittrar gruppen och hindrar männen att fokusera på det som är av vikt, nämligen att lära sig krigföring (Kronsell & Svedberg 2001: 169-198).

Ett annat av mina intervjuteman var huruvida det fanns något vis som de unga kvinnorna skulle vilja förändra värnplikten, för att göra den mer attraktiv för just tjejer, uttalades bland annat följande reflektion:

När någon snackar med mig om lumpen, så ser jag liksom militärkläder, soppor som är gjorda på ingenting, metallburkar och grunkor... Men att de presenterade att - Ja, vi ska vara i naturen, man får tillfälle att vara nära havet och så. Då hade jag tyckt att, bara komma bort från stan. En anledning bara för tjejer. Något annat än just bara krig, då tror jag att tjejer hade blivit mer intresserade (Diana 030513).

Slutsatsen jag drar utav detta resonemang är att min intervjuperson anser att kvinnor ej är särdeles intresserade utav krigföring, utan önskar att det bör vara mer fokus på de mer mjuka sidorna av militärtjänstgöringen, såsom att man kanske får möjlighet att vara ute i naturen och nära havet. Detta relaterar jag till Kronsell och Svedbergs resonemang om att kvinnor är ”vackra själar”, sådana som bryr sig om de mer mjuka värdena i livet, vilka baseras på myter och minnen och föreställningar (Kronsell & Svedberg 2001:161). Dessa myter, minnen och föreställningar om de kvinnliga intressena internaliseras sedermera i aktören, och får konsekvenser även för vad aktören kan tänka sig för yrkesval, till exempel att inte explicit kriga, utan att göra något annat, i det här fallet nära naturen (Bourdieu 1999: 44,111). Naturkopplingen är intressant även på grundval av att kvinnor också har förknippats med naturen på ett symboliskt plan, kvinnan har betraktas som att hon står närmare naturen än mannen (Yuval-Davis 1997: 6, 45).

7 Avslutande diskussion

I studerandet av hur den traditionella kvinnliga genusidentiteten förstås och vilka samhälleliga maktstrukturer befäster den har jag belyst en rad relevanta faktorer som hur kvinnan befästs som den Andra i samhället, och den specifika könsroll som tillskrivits kvinnan, såsom att vara omhändertagande, att vara svag och att verka främst inom den privata sfären i samhället. Naturligtvis kan den traditionella genusidentiteten kritiseras för att vara omodern och ej längre vara aktuell för unga kvinnor idag, men då bör man ha i åtanke att de endast är en idealtyp av verkligheten som alla teoretiska modeller. Denna identitet har dock enligt mig fortfarande sin relevans i dagens samhälle, och de unga kvinnor som jag intervjuat präglades av den i olika hög grad. Aktören ges även ett visst handlingsutrymme i de strukturer som befäster den och kan finna olika vägar att till viss del komma runt den enligt både Hirdman, Butler och Bourdieu. Man bör även ha i åtanke att världen idag är långt ifrån det politiska ideal som sägs råda i Sverige nämligen jämställdhet mellan könen. Och de teorier som i mitt tycke bäst beskriver denna maktobalans vilken de facto råder måste bero på någonting om man studerar den empiriska verklighet vi lever i, är de jag belyst; patriarkatet, genusystemet och den manliga dominansen. Kvinnans roll i staten har även varit präglad utav denna manliga dominans och av den traditionella kvinnliga genusidentiteten, och denna roll har ofta fått spelats inom hemmets fyra väggar i den privata sfären. Även om kvinnor i dagens västerländska samhälle har erövrat många delar av den offentliga sfären, så är alla delar inte lika självklara, och då åsyftar jag värnplikten som institution. Kvinnan har även i de nationella projekten haft en annan roll än mannen, den som modern vilken bevakar de nationella symboliska och kulturella gränsdragningarna och inte som krigaren som bevakar de territoriella.

När jag analyserat mitt intervjumaterial för att besvara frågan hur återspeglar sig den traditionella kvinnliga genusidentiteten i svenska unga kvinnor som går sista årskursen på gymnasiet, funderingar kring att göra eller inte göra värnplikten, har det blivit allt tydligare för mig att människors inställningar och åsikter ofta är motsägelsefulla och paradoxala. Idealen idag föreskriver just att kvinnor skall vara framgångsrika, självständiga samt göra sina egna val i livet. Kvinnor kan och skall även enligt ett allmänt utbrett nutida västerländskt samhälleligt ideal arbeta ute i den offentliga sfären och försörja sig själva och inte vara beroende av en man, som mina intervjupersoner påpekar var aktuellt för inte så länge sedan även i Sverige. De unga kvinnorna i mitt intervjumaterial när en önskan om att dels vara dessa starka självständiga kvinnor. På så vis är den traditionella genusidentiteten och könsrollen inte längre aktuell för dessa unga kvinnor, den ses som en förlegad rest ifrån en historisk tid vilken nu har passerat.

De unga kvinnor jag intervjuat upplever sig ha möjlighet att gå utanför den traditionella genusidentiteten inom vissa områden, men inte inom andra.

Men om man väljer att studera andra exempel på vad denna traditionella genusidentitet innebär, så är svaret huruvida de unga kvinnornas bild av sig själva som att de förkastat dessa gamla ok ej längre lika självklar. För dels eftersträvar de att emellanåt falla in i den traditionella kvinnliga könsrollen och vila i den och därmed tillåta sig själva att vara svaga och få saker utförda åt sig av män. Dessutom betraktar många sig själva ofta som mycket svagare än män i allmänhet än vad som rimligtvis är befogat av verkligheten, som exempelvis personen i studien som tränade upp till elva gånger i veckan på elitnivå, men inte såg sig själv kapabel att kunna utföra en värnpliktsutbildning bland annat på grund av att den fysiska styrkan skulle fattas henne, vilket rimligtvis inte är ett antagande som är i överensstämmelse med den faktiska verkligheten. Men då den egna personens kapacitet ej alltid sammanfaller med de traditionella förväntningarna på dessa unga kvinnor, undervärderas den egna förmågan, vilket till sin natur är ett samband som för mina intervjupersoner var svårt att urskilja. Dessutom tycks det vara så för de jag intervjuat att om du som ung kvinna utmanar exempelvis den omhändertagande sidan, eller föreställningen att en kvinna är svag, hos den traditionella genusidentiteten, ställs den explicita beteckningen, ”det är ingen riktig kvinna” på en sådan person även om hon biologiskt är kvinna, så når hon ej upp till föreställningarna om på vilket sätt en riktig kvinna *bör* vara. Således genereras och omskapas den traditionella genusidentiteten ständigt av de roller de väljer att spela eller inte, Butlers ”acts of gender”. De unga kvinnorna i studien har ej möjlighet att tillåta sig själva att helt sluta gå in och ut ur dessa roller utan att bli ifrågasatta både av sig själva och av andra som just riktiga kvinnor.

Denna komplexitet och ambivalens i synen på den egna identiteten och vad kvinnligheten innebär visar enligt mig på den press och de till viss del motsägelsefulla förväntningar som unga kvinnor idag lever under. Fortfarande är det nämligen för många samtidigt självklart att en riktig kvinna skall vara kunnig i både matlagning och barnpassning, med andra ord vara omhändertagande samt duktig på att verka inom den privata sfären, samtidigt som hon verkar inom den offentliga, vilket sammanfaller med den traditionella genusidentiteten.

Denna komplexitet visar även på svårigheten, men även den intressanta och givande utmaningen i att ägna sig åt identitetsstudier. Människor är sammansatta, paradoxala och motsägelsefulla varelser och kan aldrig helt låta sig fångas av en teori eller en tes om ett speciellt beteende, vilket heller aldrig varit min avsikt med denna studie. Mitt syfte var att studera den traditionella kvinnliga genusidentiteten och de samhälleliga maktstrukturer som befäster den, och min tanke när jag påbörjade studien var att det faktiskt existerar vissa överensstämmelser och likheter med en del utav de föreställningar om kvinnan och vad hon är och bör vara, något som enligt mig de facto är en hindrande faktor för unga kvinnor i deras överväganden angående att göra eller inte genomföra en värnpliktsutbildning. Denna överensstämmelse har jag också funnit i analysen av mitt intervjumaterial, även om jag glädjande nog likaså funnit exempel på att vissa delar av den traditionella genusidentiteten inom alla områden inte påtagligt lever kvar längre.

Jag menar sammanfattningsvis att värnpliktens nuvarande roll som en manligt dominerande institution, och därigenom som medskapare av traditionell manlig identitet men utestängande av kvinnlig, medför att unga kvinnor som står inför övervägandet att göra värnplikten, ibland redan på förhand har en uppfattning om att de ej kommer att klara av den eller passa in i denna miljö, eftersom den delvis kommer att hindra dem att leva upp till sina könsroller. Dessutom upplevs ofta de krav som de tror kommer att ställas på dem som orimliga, eftersom de många gånger uppfattar den egna personen som alltför fysiskt (och ibland psykiskt) svag. Det är i dessa unga kvinnors föreställningsvärld tveksamt om en riktig kvinna, med alla de egenskaper detta innebär, samtidigt kan vara en riktig soldat.

7.1 Förslag till fortsatt forskning

Under det mycket intressanta, givande och stundtals tungrodda arbetet med denna uppsats har jag kommit att fundera på många intressanta frågor och problem, vilka varit utanför mitt fokus. Bland annat hade det varit intressant att studera hur en allmän värnplikt som även inkluderar den kvinnliga delen av befolkningen hade påverkat kvinnors syn på sin egen genusidentitet och sin roll i staten och nationen. Samt hur denna utveckling i sin tur i sådant fall hade påverkat värnpliktens roll som nuvarande medskapare av traditionell manlig identitet, och likaså mäns syn på kvinnors genusidentitet. Men det är frågeställningar som i nuläget är mycket hypotetiska då framtiden kommer att få utvisa om vi erhåller några svar på dem, för ännu så länge är den allmänna värnplikten förbehållen män, och därmed är en sfär vilken har mannen som norm, även om värnpliktsfrågan är en pågående politisk debatt som under de senare åren stundtals aktualiserats.

En annan problemställning som även i nuläget hade varit intressant att fästa avseende vid, i vårt samhälle som i mångt och mycket präglas av mångkulturalism och socioekonomiska skillnader bland befolkningen, är att från båda könen synvinkel betrakta hur etnicitet och klass påverkar genusidentiteten, och därmed synen på kvinnans och mannens roller i staten och nationen samt värnplikten.

8 Referenser

- Alvesson, Mats & Deetz, Stanley, 2000. *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Beauvoir, Simone de, 2002. *Det andra könet*. Stockholm: Nordstedts Förlag.
- Bourdieu, Pierre, 1999. *Den manliga dominansen*. Göteborg: Daidalos Förlag.
- Björk, Gunilla & Jonasdottir, Anna G, 1994. *Teorier om patriarkatet: betydelse, begränsningar och utvecklingslinjer*. Kvinnovetenskapligt forums skriftserie. Örebro.
- Calhoun, Craig, 1994. "Social Theory and the Politics of Identity" i Calhoun, Craig (red) *Social Theory and the Politics of Identity*. Oxford: Blackwell.
- Carlsson Wetterberg, Christina, 2001. *Genusperspektiv i undervisning och lärande*. Lund: Lunds Universitet Centrum för genusvetenskap.
- Charrad, Mounira, 2001. *States and womens right's: the making of postcolonial Tunisia, Algeria and Morocco*. Berkely: University of California Press.
- Den svenska försvarsmaktens hemsida. www.mil.se. 050414
- Den svenska värnpliktens hemsida. www.lumpen.nu. 050414
- Ekenstam, Claes, 1998. *Rädd att falla. Studier i manlighet*. Stockholm: Gidlunds förlag.
- Eliasson, Mona, 1991. *Differenser, identitet och könsroller – kön som frågetecken i psykologin*. i Könrelationernas betydelse som vetenskaplig kategori. Rapport 21. JÄMFO, Regeringskansliets offsetcentral: Stockholm.
- Ellen Keys svenska officiella hemsida. www.ellenkey.se. 050416
- Esaiasson, Peter & Gilljam, Mikael & Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena, 2003. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Hirdman, Yvonne, 1988. "Genussystemet: reflexioner kring kvinnors sociala underordning", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr: 3, sid.49-63.
- Hirdman, Yvonne, 2001. *Genus – om det stabila föränderliga former*. Stockholm: Liber.
- Jonsdottir, Anna G, 1984. *Kvinnoteori, några problem och perspektiv inom kvinnorforskningens teoribildning*. Skriftserien Örebro högskola: Örebro.
- Kinnvall, Catarina, 2003. "Identitetsstudier – en översikt", i Petersson, Bo & Robertsson, Alexa (red) *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö: Liber.
- Kronsell, Annica & Svedberg, Erika, 2001. *The duty to protect: Gender in the Swedish practice of conscription* i Cooperation and conflict: Nordic journal of International Politics. Vol. 1. Oslo: Universitetsförlag Oslo.
- Liedholm, Marianne, 1999. "Kvalitativ metod i olika design – en jämförelse", i Sjöberg, Katarina (red) *Mer än kalla fakta. Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

- Lundquist, Lennart, 1987. *Implementation steering. An Actor-Structure Approach*. Lund: Studentlitteratur.
- Petersson, Bo, 2003. "Intervjubarade studier av kollektiva identiteter", i Petersson, Bo & Robertsson, Alexa (red), *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö: Liber.
- Stearns, Jill, 1998. *Gender and International Relations*. Cambridge: Polity Press.
- Stychin, Carl F, 1998. *A Nation by Rights: national cultures, sexual identity politics and the discourse of rights*. Philadelphia: Temple University Press.
- Syrén, Håkan Sveriges överbefälhavare i ett tal på Folk och Försvars rikskonferens 21 januari 2004, Folk och Försvars hemsida www.cff.se. 050414
- Tickner, Ann, 1997. "Identity in International Relations Theory" Feminist Perspectives, Lapid, Yosef & Kratochwil (red) i *The Return of Culture and Identity in IR Theory*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Walby, Sylvia, 1994. *Towards a Theory of Patriarchy* i *The Polity Reader i Gender studies*. Cambridge: Polity Press.
- Yuval-Davis, Nira, 1997. *Gender & Nations*. London: Sage Publications.
- Årsta sällskapet för Fredrika Bremer studier
<http://www.fredrikabremer.net/fredsappellen.htm>. 050416

8.1 Intervjuer

- Anna (fingerat namn), gymnasieelev sista årskursen på Latinskolan i Malmö, intervju 030513
- Diana (fingerat namn), gymnasieelev sista årskursen på Latinskolan i Malmö, intervju 030513
- Emma (fingerat namn), gymnasieelev sista årskursen på Latinskolan i Malmö, intervju 030513
- Jasmine (fingerat namn), gymnasieelev sista årskursen på Latinskolan i Malmö, intervju 030513
- Samira (fingerat namn), gymnasieelev på sista årskursen Latinskolan i Malmö, intervju den 030513